

YENİ SANAYİ ÇAĞI, DEVLET KAPASİTESİ VE TÜRKİYE'NİN STRATEJİK EŞİĞİ

Güldem Atabay
CHP Ekonomi Politikalarından Sorumlu
Genel Başkan Yardımcısı

Son yıllarda küresel ekonomi-politik düzlemde sessiz ama köklü bir paradigma değişimi yaşanıyor. Kırk yıla yakın süredir politika yapımında belirleyici olan neoliberal çerçevenin devletin küçülmesi, piyasaların kendi kendine en etkin sonucu üreteceği inancı ve sanayi politikasına mesafeli yaklaşımı gibi temel varsayımları art arda yaşanan krizlerle birlikte ciddi biçimde sorgulanmaya başladı. Pandemi, tedarik zinciri kırılmaları, enerji fiyat şokları, jeopolitik gerilimler ve teknolojik rekabetin sertleşmesi, devletin ekonomik sistem içindeki rolünü yeniden düşünmeyi zorunlu kıldı.

Bu yeni yaklaşım son yıllarda özellikle Avrupa merkezli politika çevrelerinde ve bazı akademik tartışmalarda ortaya çıkan; devleti yeniden ekonomik dönüşümün aktif aktörü olarak konumlandıran bir yaklaşımı ifade etmek için kullanılan kavramsal bir çerçeve olan “London Consensus” olarak adlandırılıyor. Kavram, devletin yalnızca düzenleyici değil; stratejik yönlendirici, yatırımcı ve koordinatör bir aktör olarak yeniden konumlanması gerektiğini savunuyor. Bu çerçeve, geleneksel korumacılığa dönüşü değil; yüksek teknoloji, yeşil dönüşüm, insan sermayesi ve kurumsal kapasite ekseninde bütüncül bir kalkınma mimarisini ifade ediyor.

Türkiye açısından mesele soyut bir teorik tartışma değil. Enerji bağımlılığı, orta teknoloji tuzağı, düşük katma değerli üretim yapısı, genç işsizliği ve kurumsal kapasite aşınması gibi sorunlar, bu yeni çerçevenin neden hayati olduğunu açık biçimde gösteriyor.

Sanayi Politikası: Seçici Müdahale Değil, Sistem Kurma

Yeni sanayi politikası anlayışı, klasik anlamda sektör seçip teşvik dağıtmaktan ibaret değil. Amaç, üretim yapısını dönüştürmek ve teknoloji yoğunluk düzeyini yukarı taşımak. Bu dönüşümün merkezinde üç temel unsur var: stratejik sektörlerin belirlenmesi, kamu-özel işbirliğiyle uzun vadeli yatırım planlaması ve öğrenen devlet kapasitesi.

Pandemi sonrası dönemde yarı iletkenler, batarya teknolojileri, ileri malzemeler, yapay zekâ ve enerji ekipmanları gibi alanlar yalnız ekonomik değil, aynı zamanda ulusal güvenlik meselesi haline geldi. ABD’de “CHIPS and Science Act” (Çip ve Bilim Yasası), Avrupa Birliği’nde “Net-Zero Industry Act” (Net-Sıfır Sanayi Anlaşması) veya Çin’in yüksek teknoloji destek programları, devletin bu alanlarda doğrudan yönlendirici rol üstlendiğinin somut örnekler.

Türkiye’nin üretim yapısı ise hâlâ büyük ölçüde orta-düşük teknoloji segmentinde yoğunlaşıyor. Orta-yüksek teknoloji ihracatının toplam ihracat içindeki payı %2 civarında çok sınırlı. Bu tabloyu değiştirmek için yalnız vergi teşvikleri yeterli değil. Teknoloji geliştirme bölgeleri, üniversite-sanayi işbirliği, kamu alım garantileri ve standart belirleme kapasitesi birlikte ele alınmalı.

Burada kritik mesele, devletin plan yapabilme değil; planı uygulayabilme kapasitesi. Kurumların teknik yeterliliği, veri üretme ve analiz etme

kabiliyeti, politika geri bildirim mekanizmaları ve şeffaflık düzeyi belirleyici hale geliyor.

Yeşil Dönüşüm: Enerji Politikası Değil, Yeni Sanayi Stratejisi

Yeşil dönüşüm artık yalnızca çevre politikası değil; 21. yüzyılın yeni sanayi devriminin omurgası. Güneş ve rüzgâr enerjisi ekipmanları, batarya sistemleri, elektrikli araçlar, akıllı şebekeler, enerji depolama teknolojileri ve hidrojen altyapısı, hem enerji sistemini hem de imalat sanayini yeniden şekillendiriyor.

Türkiye enerjide yüksek dışa bağımlılık oranına sahip. Enerji maliyetlerindeki oynaklık, sanayinin rekabet gücünü doğrudan etkiliyor. Avrupa Birliği'nin sınırdan karbon düzenlemesi ise temiz üretime geçemeyen sektörler için ilave maliyet anlamına geliyor. Çelik, çimento, alüminyum ve ilerleyen dönemde zaten rekabet sorunları ile boğuşan tekstil gibi sektörler bu dönüşümden doğrudan etkilenenler.

Yeşil dönüşümün başarısı, yalnız yenilenebilir kapasitenin artırılmasıyla değil; iletim altyapısının modernizasyonu, depolama yatırımları, yerli ekipman üretimi ve mühendislik kapasitesinin geliştirilmesiyle mümkün. Elektrik Mühendisleri Odası açısından bakıldığında, bu alan doğrudan teknik uzmanlık, standardizasyon ve kalite güvence süreçleriyle bağlantılı.

Piyasanın tek başına milyarlarca dolarlık altyapı dönüşümü sorumluluğunu ve kapasitesini üstlenemeyeceği gerçeği eşliğinde devletin burada rolü kritik: uzun vadeli yatırım planlaması, karbon fiyatlama, yerli üretim teşvikleri ve teknoloji alım garantileriyle özel sektörün riskini azaltmak.

Teknolojik Üstünlük ve Yapay Zekâ: Stratejik Zorunluluk

Küresel rekabetin merkezine artık doğal kaynaklar değil, veri ve teknoloji yerleşmiş durumda. Yapay zekâ, ileri veri analitiği ve otomasyon sistemleri üretkenliği belirliyor. Türkiye'nin 2021–2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi önemli bir adım olmakla birlikte, dönüşümün ölçeği bu planın ötesinde kurumsal bir sıçrama gerektiriyor. Türkiye'nin yapay zekâ teknolojilerinde dünyada ilk 20 ülke arasına girmesi, YZ'nin GSYH'ye katkısını %5'e çıkarması ve 50 bin yeni istihdam yaratılması hedefleri bugünkü sanayi ve teşvik yapısıyla mümkün görünmüyor.

Yüksek teknoloji üretimi; AR-GE yatırımı, nitelikli

insan kaynağı, güçlü üniversiteler, veri altyapısı, regülasyon kapasitesi ve hukuki güvence planlarda bahsedilen bu hedeflerin gerçekleşmesi için şart. Diğer yandan genç nüfus potansiyeli olan Türkiye'de üniversite mezunu işsizliğinin yüksek seyretmesi, teknoloji odaklı dönüşümün ne kadar acil olduğunu gösteriyor.

Teknoloji devleti yaklaşımı, yalnız girişimcilik destekleri değil; kamu alımlarının yenilikçi ürünlere yönlendirilmesi, açık veri politikaları ve standart oluşturma kapasitesini de içerir. Elektrik ve elektronik mühendisliği alanındaki yerli tasarım kapasitesi, bu dönüşümün temel bileşenlerinden biridir.

KOBİ'ler: Dönüşümün Taşıyıcısı mı, Zayıf Halkası mı?

Türkiye ekonomisinin omurgasını KOBİ'ler oluşturuyor. Ancak birçok KOBİ düşük verimlilik, sınırlı finansmana erişim ve teknolojik yetersizlik nedeniyle dönüşümün gerisinde kalma riski içinde.

Yeni sanayi politikası perspektifinde KOBİ'ler yalnız desteklenecek aktörler değil; değer zincirlerine entegre edilmesi gereken stratejik unsurlar. Büyük firmalarla kümelenme modelleri, dijitalleşme destekleri, enerji verimliliği yatırımları ve teknik danışmanlık mekanizmaları bu çerçevede önem kazanıyor.

KOBİ'lerin yeşil dönüşüme uyum sağlayabilmesi için enerji verimliliği projelerine erişim, uygun maliyetli finansman ve teknik rehberlik şart. Elektrik mühendisliği disiplininin burada rolü büyük: enerji etütleri, proses optimizasyonu, akıllı üretim sistemleri ve otomasyon çözümleri KOBİ verimliliğini artırabilir.

Devletin görevi yalnız kredi sağlamak değil; KOBİ'lerin teknolojik öğrenme kapasitesini artıracak ekosistemi de kurmak. Aksi takdirde dönüşüm, yalnız büyük firmaların erişebildiği bir ayrıcalığa dönüşüyor.

İnsan Sermayesi ve Aktif Emek Politikaları

Yüksek katma değerli üretime geçiş, insan kaynağı dönüşümü olmadan mümkün değil. Yaşam boyu öğrenme mekanizmaları, mesleki eğitim reformu ve teknik beceri standartlarının güncellenmesi gerekiyor.

Türkiye'de ücret yapısının asgari ücret etrafında sıkışması, nitelik farklarının yeterince yansımamasına yol açıyor. Yeni sanayi politikası, nitelikli

emeğin değer kazandığı bir ücret yapısını da beraberinde getirecektir.

Elektrik, elektronik ve yazılım alanlarında ara kademe teknik personel ihtiyacı artacak. Bu nedenle meslek liseleri ve teknik üniversitelerle sanayi arasındaki bağ güçlendirilmeli.

Devlet Kapasitesi: Sessiz Belirleyici

Devlet kapasitesi, yeni dönemin en az konuşulan ama en belirleyici unsuru. Stratejik belgeler hazırlamak, yol haritaları açıklamak ya da büyük vizyon cümleleri kurmak tek başına dönüşüm anlamına gelmiyor. Asıl mesele, bu vizyonu hayata geçirecek kurumsal gücün varlığı. Plan yapan ama uygulayamayan, veri üretmeyen, performansı ölçmeyen ve hatadan öğrenmeyen bir kamu yapısıyla ne sanayi politikası işler ne de yeşil dönüşüm gerçekleşir.

Devlet kapasitesinin ilk boyutu stratejik yönünü. Hangi sektörlerin öncelikli olacağına, hangi teknolojilerin destekleneceğine, hangi bölgelerde kümelenme oluşturulacağına dair kararlar siyasi refleksle değil, veri temelli analizle alınmalı. Aksi halde politika tercihleri konjonktürel olur; her kabine değişiminde yön değişir, yatırımcı için belirsizlik artar. Stratejik kapasite, uzun vadeli düşünme ve politika tutarlılığı demektir. Bu olmadan ekonomik dönüşüm bir slogandan ibaret kalır.

İkinci boyut uygulama kapasitesi elbette. Sanayi politikası teşvik dağıtmak değildir; performans kriteri koymak, hedefe ulaşmayan programı sonlandırmak, kaynak tahsisini sürekli izlemek ve etki analizi yapmak demektir. Bu da teknik liyakat gerektirir. Kamu kadroları uzmanlık yerine siyasi sadakat esasına göre şekillendiğinde, politika tasarımı zayıflar, uygulama kalitesi düşer ve kamu kaynakları verimsiz alanlara yönelir. Kurumsal hafıza aşındığında ise her yeni ekip yeniden başlar; öğrenme süreci kesintiye uğrar.

Üçüncü boyut düzenleyici kapasite. Devletin güçlü olması, kuralların keyfi biçimde değişmesi anlamına gelmez; tam tersine, kuralların herkes için bağlayıcı ve istikrarlı olması anlamına gelir. Düzenleyici kurumların etkinliği, enerji, finans, rekabet ve telekom gibi alanlarda kuralların öngörülebilirliği yatırım kararlarını doğrudan etkiler. Eğer düzenleyici çerçeve siyasi müdahaleye açık hale gelirse, risk primi yükselir ve kamu politikalarının güvenilirliği zedelenir.

Bir diğer kritik unsur veri kapasitesi. Ölçemediğiniz şeyi yönetemezsiniz. Sağlıklı istatistik üretimi, açık veri altyapısı ve şeffaf raporlama mekanizma-

ları olmadan politika etkinliği değerlendirilemez. Veri güvenilirliği zedelenğinde sadece akademik analiz değil, piyasa aktörlerinin beklenti yönetimi de bozulur. Ekonomik dönüşümün finansmanı için güven gerekir; güvenin temeli ise şeffaflıktır.

Son olarak, geri bildirim ve hesap verebilirlik mekanizmaları devlet kapasitesinin ayrılmaz parçasıdır. Başarısız olan projelerin siyasi maliyetten korkmadan sonlandırılabilmesi, kamu-özel işbirliklerinin bağımsız denetime açık olması ve bütçe süreçlerinin şeffaf yürütülmesi gerekir. Aksi halde sanayi politikası zamanla siyasi kaynak dağıtım aracına dönüşür; dönüşüm hedefi arka planda kalır.

Devlet kapasitesi aşındığında, en iyi tasarlanmış sanayi politikası bile kâğıt üzerinde kalır. Güçlü bir devlet, müdahaleci ama ölçsüz bir devlet değildir; stratejik ama keyfi olmayan, yönlendirici ama hesap verebilir bir devlettir. Yeni ekonomik paradigma tartışmalarının başarısı da nihayetinde bu sessiz belirleyiciye, yani devletin kurumsal kapasitesine bağlıdır.

Stratejik Eşik

Dünya ekonomisi, düşük maliyetli emek ve gevşek regülasyon üzerinden rekabet dönemini geride bırakıyor. Yeni çağ, teknoloji, enerji dönüşümü ve nitelikli insan kaynağı üzerinden şekilleniyor.

Türkiye için mesele yalnız büyüme oranlarını artırmak değil; üretim yapısını dönüştürmek. Yeşil dönüşümü merkezine alan, teknoloji kapasitesini güçlendiren, KOBİ'leri değer zincirlerine entegre eden ve insan sermayesini geliştiren bir strateji, sürdürülebilir kalkınmanın ön koşulu.

Bu dönüşüm tesadüfi olmayacak. Planlı, koordineli ve teknik kapasiteye dayalı bir kamusal akıl gerektiriyor. Elektrik mühendisliğinden veri bilimine uzanan geniş bir uzmanlık alanı, bu yeni sanayi çağının kurucu unsurları arasında yer alacak.

Türkiye'nin önünde bir tercih var: ya küresel dönüşümün edilgen bir izleyicisi olarak geride kalarak fakirleşmek ya da stratejik bir üretim ve teknoloji merkezi haline gelerek kapsayıcı refahı hedeflemek. Bu tercih, yalnız ekonomik değil; aynı zamanda siyasal, kurumsal ve toplumsal bir yeniden yapılanma sorusu olarak bir sonraki seçimlerde tam da karşımızda duruyor.